EL POU de la gallina
Revista manresana d'informació i opinió

Cultura | Joan Badia | Actualitzat el 08/04/2019 a les 11:29

Què hauria passat si...?

FILA CULTURAL.Â La novelÂ·la "Jo soc aquell que va matar Franco", de l'escriptor nord-catalÃ Joan-LluÃ-s LluÃ-s, ha estat guardonada amb el 19Ã¨ premi Joaquim Amat i Piniella, que anualment convoquen Ã'mnium Bages-MoianÃ¨s i l'Ajuntament de Manresa.Â
Joan-Lluís Lluís va rebre el premi Amat i Piniella el dia 19 de febrer a l'auditori de la Plana de l'Om.

Vet aquí una bona novel·la que fa de bon llegir: imaginació, narració àgil, intriga, bon ús de la llengua... Què més es pot demanar? Es tracta d'una història que imagina «la història» -la real, la de veritat-d'una altra manera. És allò de: «Què hauria passat si...?». En aquest cas, què hauria passat si Franco hagués entrat en guerra al costat de Hitler i de Mussolini? Imaginar una història diferent és un exercici mental que ens pot portar a viaranys inèdits i desconeguts. És evident que una narració situada en aquesta història és un exercici de ficció. Però, al capdavall, tota novel·la és un exercici de ficció. I les novel·les històriques ben sovint ens fan passar ficció per història, quan són una recreació de fets esdevinguts. O, com en aquest cas, que podrien haver esdevingut. La gràcia és que l'autor ens sàpiga seduir per imaginar-nos noves situacions i noves vicissituds de personatges que ell també s'inventa. A partir de la hipòtesi imaginada -Espanya entra en la Segona Guerra Mundial al costat d'Alemanya i Itàlia-, Joan-Lluís Lluís explora una història en què un solsoní, borni per un accident de petit, corrector de català, després de moltes vicissituds, acaba en un cotxe al costat de Franco. Per no facilitar el final al lector, ens estalviarem de dir com acabar tot plegat..., tot i que pel títol ja es pot intuir.

La novel·la s'estructura en quatre parts, corresponents, cada una, a una etapa de la vida del seu protagonista. La primera ens narra la infantesa a Solsona, on perd un ull a causa d'un accident, i la joventut a Barcelona fins a la desfeta després de la guerra espanyola i el sojorn obligat al camp d'Argelers. A la segona, d'una intensitat notable, el protagonista viu amagat en un mas del Vallespir, mentre tota la Catalunya Nord ha estat envaïda pels franquistes i annexada a Espanya. Contra aquesta situació hom organitza maquis o grups de resistència, a un dels quals s'apunta Agustí Vilamat, el solsoní borni; en aquesta tercera etapa, com a maquisard, el protagonista viu diversos avatars que el van convertint en un soldat d'un suposat Exèrcit Lliure de Catalunya, que fa el que pot, malgrat les limitacions de ser borni, per ser útil en la lluita contra els invasors feixistes espanyols. I en el desenllaç, entre trepidant i força imaginatiu, Vilamat esdevé per casualitat el botxí de Franco.

Més que un argument

Però aquesta novel·la és molt més que un argument i una intriga. L'autor aprofita l'exercici d'imaginació per proposar-nos altres temes, que poden ser també del nostre interès -potser tant o més que la mateixa història narrada. En primer lloc, el "paisatge". Els fets se situen entre el Principat (Solsona i Barcelona, al principi; i el Ripollès i la Cerdanya, cap al final) i la Catalunya del Nord (Vallespir, bàsicament). I és sobretot aquest segon escenari el que ressalta de manera especial. De fet, és el que coneix més bé l'autor, fill de Perpinyà, però amb arrels a Morellàs, estades al Voló, estudis a Ceret... L'arribada del protagonista de l'obra al camp de refugiats d'Argelers i la seva vida posterior durant uns dos anys en un mas al Vallespir i durant uns quants més com a maquisard per diferents indrets del Pirineu, fent la guerra contra els invasors espanyols, és aprofitada per Joan-Lluís Lluís per descriure un paisatge que li és conegut, sovint amb alguns trets poètics, que volen contrastar amb les escenes de guerra. Destacaríem, en aquest sentit, la descripció d'un aiguat que deixa el mas on vivien el protagonista borni i el seu company de causa mig negat, per culpa d'unes fortes pluges torrencials durant uns quants dies (al capítol 19). Realment sembla que aquest aiguat va tenir lloc l'octubre de 1940 i va deixar la Catalunya del Nord força devastada.

I potser molt lligat amb el paisatge, un segon tema que l'autor ens proposa és el de la "llengua".

El fet que el protagonista sigui un corrector de català ja ens orienta i predisposa a veure el món a través de la seva mirada de persona preocupada per com es diuen les coses, per la manera de parlar de la gent, per les denominacions i les construccions... Hi ha escenes impagables, com és ara la d'intentar confegir un diccionari de sinònims enmig del camp de refugiats d'Argelers.

Però J.-L. Lluís va més enllà i entra en aspectes de sociolingüística i de psicolingüística. Per exemple, la imposició del francès a l'escola: s'hi expliquen els càstigs que es van imposar per desterrar el català de l'àmbit escolar francès i fer-ne un parlar vulgar, pagesívol, sense cap mena d'importància, destinat a desaparèixer. Un "patois", en argot francès. S'hi critica clarament el paper de lingüicides de mestres i institució escolar. Però, en contrast, també s'explica la raó de fons de per què a mitjan segle XX una gran majoria de catalans del nord se senten més francesos que altra cosa: la força dels sentiments d'haver participat en una (primera) Guerra Mundial i d'haver donat la seva vida per França contra Alemanya. Després de les dues Guerres Mundials, la sensació i els sentiments pro França encara hi són més forts. La conclusió que l'autor ens esbossa és que aquesta és la causa de l'abandonament de la llengua autòctona, el català, a la Catalunya del Nord, i l'adopció del francès per part de les famílies de qualsevol nivell social. Sigui com sigui, però, val la pena de destacar també l'esforç del novel·lista per recuperar moltes expressions lingüístiques genuïnes i construir un llenguatge col·loquial per part d'alguns personatges (en Mateu, la Caterina...) que ajuda a donar-los versemblança i a fer-los entranyables.

I en tercer lloc, l'"estil". La manera de narrar del novel·lista és força rica, però al mateix temps pragmàtica, al servei de la intriga i el desenvolupament dels fets. En aquest sentit, som davant d'un estil fluid, sense massa giragonses ni cultismes que puguin dificultar una lectura àgil de la successió d'esdeveniments que es van narrant.

Uns personatges poc perfilats

Si alguna cosa haguéssim de demanar a l'autor seria que els personatges fossin més perfilats, amb més profunditat psicològica. Trobem que, quan es tracta de descriure personatges, quan cal analitzar els sentiments tant dels protagonistes com dels personatges secundaris, Joan-Lluís Lluís és poc profund, una mica massa superficial i amb estereotips previsibles. Potser es podria haver tret més suc de l'Esteve, el company de l'Agustí, el protagonista. I els dos vells que acullen els joves escapats dels camps de refugiats també semblen previsibles i amb reaccions esperables, sense gaire personalitat.
Però les apreciacions anteriors no impedeixen una valoració molt positiva del llibre "Jo soc aquell que va matar Franco". I una recomanació perquè l'obra sigui llegida i assaborida en tots els seus matisos. Segur que el lector s'ho passarà d'allò més bé. En definitiva, això és el que busquem en una bona novel·la: passar una bona estona transportats a un altre món, el món de la ficció, i que si pot ser ens ajudi a entendre millor el món en què vivim. Deu ser per això que hom l'ha triada com a novel·la preferida per al premi Joaquim Amat i Piniella d'enguany.